

Bog anmeldelser

Christian Rostbøll (2011)

Jürgen Habermas

København: DJØFs Forlag, 132 sider, kr. 175,-

I indledningen til hovedværket *Theorie des kommunikativen handelns* (1981) forklarer Habermas, hvorfor hans arbejde ikke er indskrevet i den politiske videnskab – statskundskaben. Det skyldes, at dominerende dele af denne videnskab i sin moderne 20. årh. udgave gav afkald både på at beskæftige sig med samfundet i dets helhed og med normative spørgsmål om dets rette indretning.

I videnskabelighedens navn kappedes dermed forbindelsen til den »rationalitetsproblematik«, som i traditionen tilbage fra antikken havde stået i centrum af interessen, og som det hele tiden har været Habermas basale anliggende at videreføre.

Når det alligevel er indlysende rigtigt at inkludere Habermas i en bogserie om statskundskabens klassikere, beror det på udviklingen gennem de seneste par årtier i både disciplinen og i Habermas' forfatterskab. På den ene side har normative intentioner og politiske relevansbetragtninger vundet hævd som integrerede dele af disciplinen. På den anden side har Habermas i stigende grad fokuse-

ret på politik i almindelighed og demokrati i særdeleshed og er i den forbindelse gået i dialog med repræsentanter for statskundskaben uden for hans egen kritisk-teoretiske tradition. Dette fremgår i den foreliggende bog, hvor forfatteren, Christian Rostbøll, også med rette fremhæver Habermas' indflydelse på den teori om demokrati som deliberativt demokrati, der har indtaget en central placering i de senere års statskundskab.

En præsentation af et så fagligt, indholdsmæssigt vidtspændende og samtidigt voluminøst forfatterskab som Habermas', kræver indgribende tilskæringer og afgrænsninger. Og når nu temaet er statskundskab, er det velvalgt, at fokus er rettet »mod de dele af Habermas' teoriapparat, som er forudsætningen for at kunne forstå hans bidrag til studiet af politik og samfund« (s. 9). Ligeledes er det forståeligt, at Rostbøll inden for de givne rammer har valgt at se bort fra en gennemgang af ændringerne i teoribygningen over tid – selv om det nok kunne være værd at opholde sig ved den for værket karakteristiske enhed af brud og kontinuitet over en periode på op mod et halvt århundrede.

Et lille rids af udviklingen i Habermas' tænkning kommer dog i kapitel 1, som også på interessant og klagørende vis placerer Haber-

mas i forhold til vigtige strømninger i statskundskaben og som figur i den kritiske teori. I alle tilfælde lægges vægt på netop Habermas' insisteren på »rationalitetsproblematikken«, på »at rehabiliterer fornuftens emancipatoriske potentiale« (s. 21). Og Rostbøll bruger de følgende kapitler til at redegøre for og forklare Habermas' teori om, hvordan dette potentiale er indbygget som del hverdagsproget. Med en karakteristisk Habermas-formulering drejer det sig grundlæggende om gennemlysning af »det gode arguments ejendommelige tvangsløse tvang«.

Først gennemgår Rostbøll Habermas' såkaldte formalpragmatiske konstruktion af hverdagsprogets rationelle og normative basis. Det drejer sig om at vise, hvordan der på den ene side er almene og uomgængelige ideelle forudsætninger indbygget i kommunikativ handlen uanset tid og sted og uden hvilken, den sociale orden uden ville bryde sammen. Og hvordan der på den anden side er tale om idealiseringer, som aldrig kan komme til fuld udfoldelse i den virkelige verden. Dermed er der samtidig indkredset et hovedomdrejningspunkt for såvel Habermas bud på fundamentet for kritisk orienteret samfundsteori som teorien om det deliberative demokrati. Samfundsteorien behandles i kapitel 3 og teorien om demokrati og ret i kapitel 5. Ind i mellem gør kapitel 4 rede for et andet af Habermas' centrale bidrag, nemlig den såkaldte »diskursetik«:

På den måde har Rostbøll valgt at lægge vægten på det fundament, de forskellige dele af Habermas' teori hviler på, og for så vidt som der er tale om komplekst og svært tilgængeligt stof, er det en nærliggende prioritering i en bog, der vil føre ind i forfatterskabet. Det sker kompetent og med et godt overblik. Alligevel melder der sig en lille tvivl om hensigtsmæssigheden af strategien. Det forbliver nemlig – også Rostbølls ligefremme og klare sprog til trods – diskussioner, der stiller store krav til læseren, og undervejs spørger man sig

selv, om der af pædagogiske grunde kunne være skruet ned for hensynet til fuldstændigheden. Også fordi ensartede pointer omkring sproget, kommunikationen, argumentationen og »den offentlige brug af fornuften« dukker op i forbindelse med flere af de diskuterede grundlagsproblemer.

Til gengæld kunne der savnes lidt flere og mere udbyggede vurderinger fra Rostbølls side om Habermas og statskundskaben og de udfordringer, teorien har været mødt af. Det vil sige flere af den slags overvejelser, som glimrende gøres i kapitel 1 og også i bogens kapitel 6 om nationalstaten.

At Habermas stiller store krav til læseren er de to udvalgte tekster gode eksempler på. Den ene udgøres af efterordet til det sene hovedværk *Faktizität und Geltung* (1994) og drejer sig om de interne forbindelser mellem ret og demokrati. Den anden er et festskrift til en kollega og kommer vidt omkring forholdet mellem nation, retsstat og demokrati. Navnlig sidstnævnte kan anbefales som en tekst, der typisk tegner det format, der har givet Habermas ikke blot til enestående placering i samfundsvidenskaben, men også som intellektuelt fyrtårn i tidens politik. Uanset at det kan være svært at afgøre, om man får alle pointerne med, efterlader læsningen en sikker fornemmelse af større indsigt og videre udsyn.

Rostbølls bog om Habermas være hermed anbefalet.

Jørn Loftager
Institut for Statskundskab
Århus Universitet

Jacob Svendsen og Lars Halskov (2012)

Et land i krig. Hvordan Danmark blev krigsførende – og politikere og generaler famlede i blinde

København: Politikens Forlag, 703 sider, kr. 399,95

Terrorangrebene 11. september 2001 blev et vendepunkt for den danske, aktivistiske udenrigspolitik. Den militære komponent i aktivismen kom efter angrebene til at fylde meget mere end det tidligere havde gjort. Jacob Svendsen og Lars Halskovs bog »Et land i krig. Hvordan Danmark blev krigsførende – og politikere og generaler famlede i blinde« indeholder en omfattende beskrivelse af udviklingen af den danske politik og missionerne i perioden. Bogen er med sine lige over 700 sider ganske lang, for der er mange historier at fortælle. »Et land i krig« er den første samlede fremstilling af dette forløb, som ikke blot er historien om, hvorfor og hvordan de internationale missioner udviklede sig som de gjorde, ikke blot om de danske politiske valg eller om embedsmændenes og officerernes indspil hertil, eller om missionerne selv, men alle disse niveauer sammen, fortalt med udgangspunkt i både individuelle deltagers perspektiv og i mere overordnede beskrivelser. Analysen trækker på en omfattende mængde kilder af både dansk og international oprindelse, på originale interviews, officielle dokumenter, rapporter med videre. Bogen samler dermed en række forskellige perspektiver, som har været delvist dækket andre steder, og må på den måde siges at være en ganske uomgængelig kilde til analyser af den danske krigsindsats, strategiudvikling og de civil-militære relationer i perioden.

At sige, at Danmark har været i krig de sidste 10 års tid kan virke som et banalt faktum. Men netop den tilsyneladende banalitet er et tegn på, hvor store omvæltningerne har været i forhold til praksissen i dansk udenrigspolitik og sandsynligvis i forhold til danskernes selvforståelse. Krigsdeltagelsen er blevet,

hvis ikke ukontroversiel, så en forventelig del af den politiske samtale; et ikke overraskende element i det kludetæppe af emner dansk politik handler om. Sådan var det ikke i 1990erne. På trods af Operation Bøllebank på Balkan, som nok havde stor betydning inde i forsvaret, og også i nogen grad på politisk niveau, så fyldte forsvarspolitikken og den militære del af sikkerhedspolitikken væsentligt mindre. Det, der gjorde forskellen var naturligvis deltagelsen med store danske styrker i en række af omfangsrige og i stigende grad højintensive militære operationer. Der har især i Helmand været tale om nogenlunde konstant krig til forskel fra de lavintensive fredsoperationer som hørte 1990erne til. Det forklarer også behovet for afdækningen af de forskellige analytiske niveauer i bogen. Der er simpelthen mange fakta, mange rationaler og hensigter og dynamikker at afdække og etablere.

En af de centrale dele af historien om landet i krig er netop ikke operationerne, men den hjemlige udvikling af de rationaler, der lå bag både beslutningerne om at deltage med så store styrkebidrag og i så voldsomme dele af konflikterne. Historien om deltagelsen i operationerne bliver her en effekt – noget som er muliggjort – af nogle mere grundlæggende strategiske valg. Det var særligt forsvarsforliget i sommeren 2004 (for perioden 2005-2009) og forsvarets berømte K-notat og Bruun-rapporten, som gennem de efterfølgende reformer har gjort det muligt for Danmark at beslutte sig for at deltage i de internationale missioner med det ambitionsniveau som man har lagt for dagen. Reformerne har dermed også været essentielle byggesten for den politisk drevne aktivisme og de specifikke beslutninger, den har ført med sig. Bogen har et fint blik for de forskellige niveauer og for hvordan ideer betyder noget, bliver til rigtige prioriteringer og beslutninger, og får konsekvenser for soldater og civile, politikere og embedsmænd. Forfatterne argumenterer i det korte efterskrift for at et sammenfald af »in-

teresser på det militære og politiske niveau [førte] til en række skæbnesvangre beslutninger. [H]verken den danske regering eller militærledelsen var forberedt på, hvad det indebar at føre krig. Da virkeligheden viste sig at være langt mere kompliceret og blodig, lukkede regeringspolitikere og generaler øjnene for virkeligheden og undgik at tage stilling. Det blev ikke bedre af at en stærk statsminister skabte en »nulfejlskultur«, som gjorde det svært at indrømme fejl og korrigere dem. Denne ansvarsforflygtigelse førte til, at krigens frygtelige dilemmaer ofte er blevet overladt til den enkelte officer og soldat ved fronten« (s. 666). Argumentet her og i resten efterskriftet er kun begyndelsen på en debat om, hvordan Danmark lærte at være i krig, hvilke beslutninger, der affødte hvilke effekter, og hvad som kunne være gjort anderledes og vil kunne gøres anderledes i fremtiden.

Med »Et land i krig« har vi fået en dansk pendant til de journalistiske samtidshistoriske skildringer af beslutningsprocesser og militære operationer som især det amerikanske marked nyder godt af. Det er titler som for eksempel Thomas E. Ricks' *Fiasco*, Michael R. Gordon og Bernard Trainors *Cobra II*, begge om invasionen i Irak (og begge fra 2006), og Bob Woodwards bøger fra *Bush at War* (2002) til *Obama's Wars* (2011). Bogen skal derfor også vurderes og forstås ud fra en sådan samtidshistoriemålestok, og i det lys er det et imponerende stykke arbejde forfatterne har lavet. Selvom bogen også indeholder mere eller mindre implicite overvejelser og kritisk stillingtagen, så er det ikke her dens tyngdepunkt er.

Bogen vil til gengæld være en stærk kilde til og udgangspunkt for behandling af de mere politologiske spørgsmål. Det kunne eksempelvis være spørgsmålet om, hvordan den danske strategiske beslutningsproces fungerede i virkeligheden, holdt op i mod forskellige teoretisk underbyggede modeller, inklusive ideen om politikens primaritet. Det kunne være mere organisationsorienterede analyser af forsvarrets læring og organisatoriske evner og selvforståelse i både et praktisk og strategisk lys og i forhold til de civil-militære relationer. Eller det kunne være historien om samtænkningen, om hvilken rolle denne – begrebet »samtænkning« – har spillet operativt, i forhold til træning og uddannelse, dialogen og magtbalancen mellem ministerierne, og, måske allervigtigst, som bindevæv i de politiske forlig i perioden bag særligt indsatsen i Afghanistan.

Med »Et land i krig« har vi fået etableret et virkelig godt grundlag for den videre politologiske – og for den sags skyld også den politiske og samtidshistoriske – debat om de forandringer, der er resultatet af den historie som den fortæller. Bogen er derfor aldeles velkommen af både forskningsmæssige og mere demokratiske årsager.

Henrik Breitenbauch
Seniorforsker
Center for Militære Studier
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet.